

Vanhemmat verkostoneuvottelussa

Susanna Huttunen

Jyväskylän yliopisto, s-posti: huttunen.susanna@gmail.com

TIIVISTELMÄ: Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli eritellä sitä, millaisia osallistumisen tapoja vanhemmille rakentuu varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon verkostoneuvotteluissa, ja miten työntekijät vastaavat näihin vanhempien erilaisiin osallistumisen tapoihin. Tutkimusaineisto koostui kuudesta moniammatillisesta verkostoneuvottelusta, jotka koskivat yksittäisten 5-6-vuotiaiden lasten hoidon ja kuntoutuksen järjestämistä. Vanhempien erilaisia tapoja osallistua verkostoneuvotteluihin tunnistettiin ja kuvattiin käyttämällä keskusteluanalyttisiä ja diskursiivisen psykologian menetelmiä. Yleisimmäksi osallistumistavaksi osoittautui vanhempien vaikeneminen työntekijöiden keskustellessa keskenään. Osallistuessaan aktiivisesti keskusteluun vanhemmat useimmiten täydensivät tai tarkensivat työntekijöiden aiemmin käsittelemää asiaa ja ilmaisivat samanmielisyyttä työntekijöiden näkemysten kanssa. Neuvottelujen kulku riippui korostuneesti nimenomaan työntekijöiden toiminnasta. Kuvauksissa lapsestaan vanhemmat toivat esiin erityisesti hänen akateemiseen oppimiseensa liittyviä taitoja. Vanhempien tekemien aloitteiden pohjalta ei neuvotteluissa juuri syntynyt keskustelua. Sekä työntekijöiden että vanhempien varovaisuus käsitellä arkaluonteisia tai mahdollisesti kiistanalaisia aiheita näkyi tutkimuksessa.

Asiasanat: *keskusteluanalyysi, vanhemmuus, varhaiskasvatus, verkostoneuvottelu*

ABSTRACT: The purpose of the present study was to specify what forms of participation are constructed for parents in network meetings with professionals of early childhood education and health care, and how professionals respond to parent participation. The study was based on qualitative data collected from six multi-professional network meetings. In the meetings the parents discussed the arrangements for their children's care and rehabilitation with professionals. The children were five or six years old. The analysis of the data was based on the principles of conversation analysis and the methods of discursive psychology. The different forms of participation, which parents used in the network meetings, were identified and described in this study. It was discovered that the parents' most common way to participate in the meeting was silence, while professionals were discussing among themselves. When the parents participated actively in the

meeting, they mostly complemented or refined a topic, which the professionals were previously dealt with, and displayed that they agree with the professionals' views. The conversations in the network meetings were dominated by the professionals' actions. The parents emphasized their child's academic skills in their descriptions about her/him. The parents' initiatives in the meetings rarely resulted in discussions in this data. Both the parents and the professionals were cautious to deal with sensitive or possibly controversial topics.

Keywords: *communication analysis, early childhood education, network meeting, parenthood*

Johdanto

Tutkimuksen lähtökohdat

Varhaiskasvatuksessa pyritään toteuttamaan lapsen huoltajien ja henkilöstön välistä yhteistyötä lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lapsen huoltajien tukemiseksi heidän kasvatustyössään. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) korostetaan avoimen, arvostavan ja tasavertaisen kohtaamisen merkitystä yhteistyössä huoltajien kanssa. Vastuu yhteistyön toteuttamisesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. Toimiva yhteistyö vanhempien ja ammattilaisten kesken on erityisen tärkeää silloin, kun suunnitellaan lapsen kasvun ja oppimisen tukea (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014; Leskinen, 1999). Vanhempien ja ammattikasvattajien toimivan yhteistyösuhteen on havaittu edistävän positiivisia oppimistuloksia (Epstein & Sanders, 2000). Varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee kuitenkin usein perheiden kanssa tehtävän yhteistyön vaikeaksi. Erityisesti haasteellisena koetaan tilanne, jossa vanhempien kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksessa havaituista lapsen pulmista. (Alasuutari, 2007.)

Tarvittaessa lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin osallistuu sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016). Monimutkaiset ongelmat, joita psykososiaalisessa auttamisessa usein esiintyy, vaativat useamman tahon yhteistyötä ratkaisujen löytämiseksi (Amery, 2000). Verkostotyö ei ole kuitenkaan yksinkertaista eikä useinkaan sujuu suotuisalla tavalla. Organisaatioita ei ole rakennettu niinkään verkostotyötä ajatellen vaan tukemaan yksilökeskeistä ja asiantuntijakeskeistä työtettä. Esimerkiksi terveydenhuollossa työskentely tapahtuu pääasiassa asiakaskäyntien yhteydessä. (Seikkula & Arnkil, 2009.)

Moniammatillinen verkostoneuvottelu on vakiintunut toimintamalli varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon yhteistyössä. Verkostoneuvottelulla tarkoitan tässä tutkimuksessa lapsen vanhempien ja useiden eri ammattia edustavien henkilöiden kokoontumista keskustelemaan lapsen liittyvistä asioista tarkoituksena lisätä kaikkien osapuolten

tietoa ja ymmärrystä lapsesta sekä suunnitella keinoja lapsen kehityksen tukemiseksi. Lähestyn verkostoneuvotteluita vanhempien näkökulmasta.

Ammattilaisten johtamat keskustelut

Erytystä tukea ja kuntoutusta tarvitsevien lasten vanhempien on todettu jäävän helposti sivustaseuraajiksi varhaiskasvatuksen ja muiden ammattilaisten suunnittelemassa hoidossa ja kuntoutuksessa (Määttä, 1999). Vanhempien ja asiantuntijoiden yhteistyölle on ollut ominaista asiantuntijajohtoisuus (mm. Jensen-McNiff, 2012; Karila, 2005; Rock, 2000). Vanhemmat ovat suhteessa ammattilaisiin usein epäedullisessa asemassa, koska vanhemmilla on vähemmän tietoa ja kokemusta palveluprosessista ja neuvottelujen lopputulos on heille emotionaalisesti merkittävämpi kuin ammattilaisille (Jensen-McNiff, 2012). Vanhemmille verkostoneuvottelu merkitsee heidän lapsensa tarpeiden tulemista huomioiduksi varhaiskasvatuksessa, ja neuvottelun lopputulos voi vaikuttaa suurestikin lapsen tulevaan hyvinvointiin, kehitykseen ja perheen arjen sujumiseen (Huttunen, 2017). Ellei oppimissuunnitelmaneuvoittelujen dynamiikkaan aktiivisesti puututa, on vaarana, että vanhemmat kokevat itsensä ulkopuolisiksi eivätkä tuo neuvottelussa esiin omaa tietämystään, jolloin tukitoimien suunnittelussa jää hyödyntämättä paljon keskeistä tietoa lapsesta (Jensen-McNiff, 2012). Asiantuntijajohtoinen toimintatapa neuvottelussa voi myös heikentää vanhempien halua sitoutua tehtyihin suunnitelmiin ja siten vähentää suunniteltujen tukitoimien tehokkuutta (Fish, 2006).

Varhaiskasvatuksen piirissä järjestettyjä verkostoneuvotteluita ei ole Suomessa aiemmin tutkittu. Karila (2005) on tutkinut vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välisiä lapsikohtaisia kasvatuskeskusteluja. Näille keskusteluille oli luonteenomaista vanhempien ja työntekijöiden toisiaan täydentävät kuvaukset lapsen toiminnasta erilaisissa ympäristöissä. Varsinaista dialogista vuorovaikutusta ei keskusteluissa juuri syntynyt. Havaintojen vertailu ja johtopäätökset puuttuivat lähes täysin. Uutta, jaettuun tietoon perustuvaa kuvaa lapsesta ei muodostunut. Varhaiskasvatuksen keskustelukäytännöt rakentuivat pitkälti ammattilaisten lähtökohdista käsin. Alasuutarin (2010) tutkimus koski varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välisiä keskusteluja, joissa laadittiin lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Näitä keskusteluja kehysti vahvasti oletus varhaiskasvatuksen työntekijöiden asiantuntijuudesta. Työntekijöiden toiminta päiväkodin arjessa oli erityisesti työntekijän asiantuntijuuden aluetta, ja siihen vanhemman ei oletettu puuttuvan. Vanhemman tietämisen ja asiantuntijuuden alueet rajautuivat lapsen hoidon ja arjen hoivan kysymyksiin ja lapsen luonteen ja persoonan tuntemukseen.

Terveydenhuoltoon liittyvää vuorovaikutustutkimusta on Suomessa tehty melko niukasti (Kettunen, 2001). Väitöskirjassaan Kettunen (2001) on tarkastellut sairaalassa tapahtuvia hoitajan ja potilaan välisiä terveysneuvontakeskusteluja. Näiden keskustelujen muotoutumisessa oli molempien osapuolten toiminnalla ratkaiseva merkitys, mutta varsin usein hoitajat eivät havainneet potilaiden taholta tulevia vihjeitä tarjotakseen osallistumisen mahdollisuuksia. Työntekijäjohtoisissa keskusteluissa potilas jäsenyi toiminnan kohteeksi, jolle ammattilainen tarjosi neuvoillaan ja kysymyksillään apua ja määritteli, millaista ohjausta potilas tarvitsee.

Institutionaalinen vuorovaikutus verkostoneuvottelussa

Tämä tutkimus lähtee oletuksesta, että ymmärryksemme maailmasta rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kielen välityksellä tiettyssä historiallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa (Burr, 2015). Näin ollen vanhempien ja ammattilaisten puheen verkostoneuvottelussa katsotaan kiinnittyvän tiettyyn vuorovaikutukseen ja tietynlaiseen tilanneyhteyteen. Olennaista varhaiskasvatuksen moniammatillisille verkostoneuvotteluille on niiden institutionaalinen luonne. Instituutiot ohjaavat ja hallitsevat ihmisten sosiaalista käyttäytymistä luomalla sille eräänlaiset kehykset, jotka lisäävät arjen ennakoitavuutta sekä yksilö- että ryhmätasolla (Alasuutari, 2011; Berger & Luckmann, 1967; Pekkarinen, Vehkalahti & Myllyniemi, 2012). Institutionaalille keskustelulle on leimallista sen suuntautuminen instituution määrittämään tehtävään ja läsnäolijoihin kohdistuvat rajoitukset siinä, millä tavoin kunkin on mahdollista osallistua keskusteluun. Vuorovaikutusta keskustelussa kehystävät juuri kyseiselle institutionaalille kontekstille ominaiset tulkinnat. (Drew & Heritage, 1992.)

Vanhempien ja ammattilaisten välinen vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa muodostaa eräänlaisen rajapinnan, jossa kohtaavat julkisen kasvatusinstituution ja perheen lasta, lapsuutta ja kasvatusta koskevat ajattelutavat ja käytännöt (Karila, 2006). Moniammatillisessa verkostoneuvottelussa työntekijät edustavat tiettyä ammattiasemaa ja yhteiskunnallista toimintakenttää, jonka taustalla on lapsiin ja perheisiin liittyvät varhaiskasvatuksen palvelu- ja asiantuntijakulttuurit, mutta myös terveydenhuollon ja kuntoutuksen toimintakulttuurit. Ammattilaiset puhuvat omien tulkintakehystensä puitteissa. Vanhemmilla on omat käsityksensä lapsestaan ja hänen tarpeistaan ja omat odotuksensa siitä, mitä vuorovaikutus ammattilaisten kanssa tarkoittaa, ja millaisena he näkevät oman osallisuutensa siinä (Nummenmaa & Karila, 2011).

Sosiaaliset asemat ja suhteet muotoutuvat ja uusiutuvat ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa heidän oman toimintansa tuloksena (Harré & Langenhove, 1991; Ruusuvoori, 2010). Verkostokokouksissa neuvotellaan läsnäolijoiden välisiä suhteita, sitä, kuka kukin mielestään on asian määrittelijänä (Seikkula & Arnkil, 2009). Työntekijän tuodessa keskusteluun omat näkemyksensä, tietonsa ja

asiantuntemuksensa, hän samalla kontrolloi keskustelua ja käyttää valtaansa. (Nummenmaa & Karila, 2011.) Verkostokeskeisessä työskentelyssä on korostettu avoimen dialogin tärkeyttä ja vuorovaikutuksen tasa-arvoisuutta (mm. Autio, 2006). Dialogisuus voidaan nähdä ajattelutapana ja toimintatapana (Seikkula & Arnkil, 2009). Dialoginen vuorovaikutus voidaan määritellä vastavuoroisena suhteena, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisistaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita vain tasavertaista vuorovaikutusta. Dialogilla tarkoitetaan pyrkimystä yhteisen ymmärryksen rakentumiseen, todellisuuden yhteistä konstruointia. (Mönkkönen, 2002).

Tämän laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tuoda uutta tietoa vanhempien ja ammattilaisten välisen yhteistyön toteutumisesta varhaiskasvatuksen moniammatillisissa verkostoneuvotteluissa. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, millaisia osallistumisen tapoja vanhemmille rakentuu verkostoneuvottelujen kuluessa ja miten työntekijät vastaavat näihin eri osallistumisen tapoihin. Osallistumisen tavoilla ei tässä tarkoiteta henkilökohtaisia, kyseiselle vanhemmalle luonteenomaisia tapoja olla vuorovaikutuksessa, vaan kussakin neuvottelussa tietyssä vuorovaikutuskontekstissa vanhemmalle rakentuvia osallistumisen muotoja.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusaineisto muodostui kuuden moniammatillisen verkostoneuvottelun äänitallenteista. Neuvottelut käytiin yhden kunnan neljässä päiväkodissa siten, että osallistuin itse neuvotteluihin omassa ammattiroolissani (terveyskeskuspsykologi). Kuuluin kyseiseen verkostoon, ja siten pystyin luontevasti olemaan läsnä neuvottelutilanteissa. Neuvottelut koskivat yksittäisten 5–6 -vuotiaiden lasten hoidon ja kuntoutuksen järjestämistä. Kyseessä on ns. luonnollinen aineisto eli aineiston muodostavat keskustelut olisi joka tapauksessa käyty riippumatta tutkimuksesta (vrt. Metsämuuronen, 2009). Neuvottelujen kesto vaihteli tunnista kahteen tuntiin. Yhteensä äänitallenteita kertyi noin 9 tuntia.

Verkostoneuvottelut valittiin tutkimusaineistoon siinä järjestyksessä, kun soveltuvia tapauksia esiintyi asiakastyössäni syyskuusta 2013 maaliskuuhun 2015. Soveltuvilla tapauksilla tarkoitan 5–6 -vuotiaita lapsia, joiden kohdalla oli päädytty verkostoneuvottelun järjestämiseen varhaiskasvatuksessa, ja neuvotteluun osallistui vähintään yksi työntekijä terveydenhuollosta itseni lisäksi. Tiedustelin vanhemmilta halukkuutta osallistua tutkimukseen, ja informoin heitä, kuten myös neuvotteluun osallistuvia varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon työntekijöitä kertomalla tutkimuksesta suullisesti ja kirjallisesti. Vanhemmat antoivat kirjallisen suostumuksen neuvottelun tallentamiseen. Kyseisen kunnan sosiaali- ja terveystoimen johtoryhmä teki

eettisen ennakoarvioinnin, ja tutkimusluvut myönnettiin kunnan varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon työntekijöiden osalta. Tutkimuseettisten kysymysten kohdalla noudatin hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK-ohje, 2012).

Johnson, Avenarius ja Weatherford (2006) ovat tuoneet esiin, että jos tutkimuksen konteksti kytkeytyy työhön tai organisaatioihin, voi aineiston keruussa olla merkittävää hyötyä siitä, että tutkijalla on työhön liittyvä sosiaalinen rooli tutkittavassa yhteisössä. Kun tutkijalla on yhteisössä merkittävämpi rooli ammattilaisena kuin tutkijana, tieto tutkimusasetelmasta ei välttämättä vaikuta tutkittavien vuorovaikutukseen tutkijan kanssa. Verkostoneuvotteluissa olin huomattavasti enemmän osallistujan kuin tutkijan roolissa (vrt. Metsämuuronen, 2009). Vaikka tiedostin tutkimukseni tavoitteet ja kysymyksenasettelut neuvottelujen aikana, huomasin usein unohtaneeni, että meneillään on tutkimus- ja nauhoitustilanne. Vastuullani oli verkostoneuvotteluissa hoitaa tehtäväni ammattini edustajana asianmukaisesti, ja tämä edellytti jatkuvaa huomion suuntaamista neuvottelun tapahtumiin. Aineiston analyysissä huomasin toimineeni neuvotteluissa niissä positioissa, jotka olivat tyypillisiä ammattilaisille kussakin vuorovaikutusepisodissa. Muiden työntekijöiden tai vanhempien suhtautuminen minuun neuvotteluissa ei poikennut tavanomaisesta. Muut työntekijät kommentoivat usein neuvottelun jälkeen myös unohtaneensa olevansa tutkimustilanteessa. Tämä kertonee siitä, kuinka voimakkaasti tilanteelle ominaiset toimintakehykset kutsuvat meitä tiettyihin positioihin.

Olen yhdistänyt tutkimuksessani keskustelunanalyysin ja diskursiivisen psykologian menetelmiä. Keskustelunanalyysissä tutkitaan sosiaalista vuorovaikutusta ohjaavia normeja ja säännönmukaisuuksia, joita ihmiset käyttävät resurssina järjestyneen yhteisen toiminnan aikaan saamiseksi (Hutchby & Wooffitt, 2008; Ruusuvuori, 2010;). Perusoletuksina on, että vuorovaikutus on aina rakenteeltaan organisoitunutta, kontekstin muotoamaa ja kontekstia uusintavaa (Nuolijärvi, 1990). Keskustelunanalyysiä käyttämällä pyrin tarkastelemaan verkostoneuvotteluissa esiintyviä tulkintoja ja säännönmukaisuuksia, jotka vaikuttavat siihen, millaisia osallistumisen mahdollisuuksia vanhemmille tarjoutuu neuvottelun aikana. Diskursiivinen psykologia on useiden teoreettisten ja metodologisten lähestymistapojen muodostama sateenvarjokäsite (Nikander, 1997; Potter, Edwards & Wetherell, 1993), jonka lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi (Burr, 2015). Diskursiivinen psykologia on kiinnostunut siitä, miten ihmisten representaatiot perustuvat sosiaalisiin käytäntöihin ja miten ne rakennetaan näissä käytännöissä. Tarkastelun kohteena diskursiivisessa tutkimuksessa eivät ole yksilöt asenteineen, motiiveineen ja rooleineen, vaan sosiaaliset käytännöt eli se, mitä ihmiset tekevät sanoilla (Antaki, 2008; Potter ym., 1993). Diskursiivisen psykologian keinoin pyrin tarkastelemaan verkostoneuvotteluun osallistujien puheen sisältöä ja sitä, mitä he sanoilla kussakin tilanteessa tekevät. Tällä

tavoin pyrin tavoittamaan niitä merkityksiä, joita keskustelijat rakentavat keskinäisessä vuorovaikutuksessaan.

Jokaisessa neuvottelussa oli vanhemman/vanhempien lisäksi läsnä 1–3 varhaiskasvatuksen ja 1–2 terveydenhuollon työntekijää tutkijan lisäksi. Kunkin neuvottelun osallistujat on esitetty taulukossa 1. Tutkimukseen alun perin pyydytyistä perheistä vain yksi kieltäytyi osallistumasta. Kaikkiaan neuvotteluihin osallistui 5 äitiä ja 4 isää. Yhdet tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat eronneet; muut vanhemmat asuivat yhdessä avo- tai avioliitossa. Vanhempien koulutustaso vaihteli perusasteesta yliopistotason koulutukseen. Iältään he olivat 32–48 -vuotiaita.

TAULUKKO 1 Osallistujat neuvotteluissa

<i>NEUVOTTELU</i>	<i>VANHEMMISTA LÄSNÄ</i>	<i>VARHAISKASVATUKSEN TYÖNTEKIJÄT</i>	<i>TERVEYDENHUOLLON TYÖNTEKIJÄT</i>
1	äiti	lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja	toimintaterapeutti, psykologi
2	äiti, isä	kaksi lastentarhanopettajaa, erityislastentarhanopettaja, kaksi avustajaa	toimintaterapeutti, puheterapeutti, psykologi
3	äiti	kaksi lastentarhanopettajaa	toimintaterapeutti, psykologi
4	isä	lastentarhanopettaja	toimintaterapeutti, puheterapeutti, psykologi
5	äiti, isä	lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja	toimintaterapeutti, puheterapeutti, psykologi
6	äiti, isä	lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja	toimintaterapeutti, terveydenhoitaja, psykologi

Nauhoitetut neuvottelut ja haastattelut litteroitiin sanatarkasti tekstiaineistoksi, josta häivytettiin tunnistetiedot, kuten henkilöiden ja päiväkotien nimet, ammattinimikkeet ja paikannimet, jotta tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Sitten luin tekstiaineistoa läpi useita kertoja kuunnellen toisinaan nauhoitusta samanaikaisesti. Lähestyin aineistoa selvittämällä alkuun, miten neuvottelut tyypillisesti etenivät, millaisia puheenvuoroja vanhemmilla ja työntekijöillä oli ja miten kuhunkin puheenvuoroon vastattiin. Keskustelun rakenteen tarkastelemiseksi jaoin aineiston episodeihin sillä perusteella, milloin keskustelun puheenaihe vaihtui toiseksi. Yhden episodin aikana kaikki käytetyt puheenvuorot kytkeytyivät samaan teemaan. Eri

episodeja muodostui aineistosta näin kaikkiaan 769. Yksittäisten episodien pituus vaihteli yhdestä puheenvuorosta jopa parikymmentä puheenvuoroa sisältävään keskustelujaksoon.

Sitten kävin koko aineiston systemaattisesti läpi lajitellen kaikki episodit eri luokkiin sillä perusteella, millä tavoin vanhempi osallistui vuorovaikutukseen työntekijöiden kanssa kunkin episodin aikana. Tässä vaiheessa erilaisia osallistumisen tapojen alaluokkia syntyi 17. Näistä luokista muodostin yhdistämällä 5 pääluokkaa: vaikeneminen, vastaus, kommentti, aloite ja kysymys/neuvo. Päädyin koko aineiston luokitteluun, koska havaintoyksikköinä olivat tietyt toistuvat vuorovaikutuskäytänteet, ja pyrin nostamaan esiin juuri näitä toistuvia rakenteita (vrt. Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2010). Seuraavaksi laskin erilaisia osallistumisen tapoja edustavien episodien lukumäärät kussakin neuvottelussa. Lukemalla ja kuuntelemalla erilaisia episodeja ja tarkastelemalla tekemääni määrällistä taulukkoa sain kokonaisvaltaisen käsityksen aineistoni vanhempien käyttämistä erilaisista osallistumisen tavoista ja siitä, miten työntekijät vastasivat niihin.

Tulokset

Vanhempien osallistumisen tavat

Keskustelun yleinen kulku oli samanlainen lähes kaikissa neuvotteluissa. Neuvottelua johti useimmiten erityislastentarhanopettaja, ja hänen puuttuessaan lastentarhanopettaja tai psykologi. Neuvottelut alkoivat yhtä lukuun ottamatta puheenjohtajan avauksella. Hän totesi tilanteen institutionaalisuutta korostaen, että neuvottelun tarkoituksena oli lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen tai sen tarkistaminen. Sitten hän kävi läpi hallinnolliset päätökset, jotka varhaiskasvatuksessa oli tehty lasta koskien esim. avustajan myöntäminen, tehostetusta tuesta päättäminen. Tämä aloitustapa loi neuvottelulle odotuskehykset (Tannen, 1993), jotka korostivat työntekijöiden asiantuntijapositiona ja heidän valtaansa olla vaikuttamassa lasta koskevaan päätöksentekoon. Poiketen tästä aloitustavasta yhdessä neuvottelussa puheenjohtaja aloitti keskustelun pyytäen vanhempaa kuvailemaan lastaan. Tämä saattoi osaltaan vaikuttaa siihen, että tässä neuvottelussa vanhemman osallistuminen keskusteluun oli aktiivisempaa kuin muissa neuvotteluissa. Vaikka neuvottelujen aiheena todettiin olevan henkilökohtainen oppimissuunnitelma, siitä ei juuri keskusteltu neuvottelujen kuluessa. Toisinaan varhaiskasvatuksen työntekijät saattoivat pohtia keskenään muutamalla lauseella, mitä oppimissuunnitelmaan kirjataan tai mitä siihen oli aiemmin kirjattu.

Kaikki aineiston neuvottelut etenivät aloituksen jälkeen siten, että puheenjohtaja antoi puheenvuoron kullekin läsnäolijalle vuorollaan aloittaen aina vanhemmasta/vanhemmista, edeten varhaiskasvatuksen työntekijöihin ja sen jälkeen terveydenhuollon työntekijöihin. Näiden puheenvuorojen aikana kukin puhuja kertoi havaintojaan ja/tai tutkimustuloksiaan lapsesta, ja muut läsnäolijat kommentoivat niitä. Neuvottelujen päätteeksi oli vapaamuotoisempaa keskustelua, jossa sovittiin esimerkiksi seuraavasta tapaamisesta ja tutkimusten tai terapioiden järjestämisestä. Puheenvuorojärjestys viittaa siihen, että vanhemmille pyrittiin osoittamaan arvostusta asettamalla heidän näkemyksensä 'etusijalle'. Järjestyksen voi ajatella osoittavan myös, että työntekijät huomioivat asiakasnäkökulman merkityksen. Vanhempien puheenvuorot neuvottelun alkaessa olivat kuitenkin tyypillisesti lyhyitä, usein pienen viiveen jälkeen lausuttuja, ympäröityä toteamuksia siitä, miten hyvin asiat sujuvat. He ehkä tulkitsivat, että kyse oli enemmänkin kohteliaisuutta ilmaisevasta keskustelunavauksesta kuin työntekijän tiedonhalusta. Vanhemmat vaikuttivat valmistautumattomilta ensimmäiseen puheenvuoroonsa eikä instituution asemaa korostava aloitus myöskään orientoinut vanhempia siihen, mitä heidän odotetaan puhuvan. Vanhemmat toivat näkemyksiään esiin aktiivisemmin vasta neuvottelujen myöhemmissä vaiheissa.

Aineistosta erotettiin viisi vuorovaikutukseltaan toisistaan eroavaa vanhemman tapaa osallistua neuvottelukeskusteluun työntekijöiden kanssa: 1) vaikeneminen, 2) vastaaminen työntekijän vanhemmalle osoittamaan puheeseen, 3) kommentointi työntekijöiden väliseen keskusteluun, 4) aloitteen tekeminen ottamalla esiin uuden puheenaiheen ja 5) kysymyksen tai neuvon esittäminen työntekijälle (ks. taulukko 2).

TAULUKKO 2 Episodien luokitteluperusteet vanhemman osallistumisen tavan mukaan

<i>OSALLISTUMISEN TAPA</i>	<i>LUOKITTELUPERUSTE</i>
Vaikeneminen	Episodit, joissa vanhempi vaikenee ja työntekijä/-t puhuvat
Vastaus	Episodit, joissa työntekijä esittää vanhemmalle henkilökohtaisesti kysymyksen/neuvon/kommentin ja vanhempi vastaa tähän
Kommentti	Episodit, joissa vanhempi oma-aloitteisesti kommentoiden osallistuu työntekijöiden väliseen ja työntekijöiden aloittamaan keskusteluun
Aloite	Episodit, joissa vanhempi tekee aloitteen ottamalla esiin uuden puheenaiheen
Kysymys/neuvo	Episodit, joissa vanhempi esittää kysymyksen tai neuvon työntekijälle

Osallistumisen tapojen määrällinen jakautuminen aineistossa on esitetty taulukossa 3. Lähes kaikissa neuvotteluissa vaikeneminen oli yleisin osallistumisen tapa. Poikkeuksena tähän oli neuvottelu 3, jossa eri osallistumisen tapoja esiintyi ylipäätään huomattavasti tasaisemmin kuin muissa neuvotteluissa. Vanhempi teki tässä neuvottelussa muita neuvotteluja enemmän aloitteita eli otti esiin uuden puheenaiheen. Aloitteita vanhemmat tekivät ylipäätään melko harvoin. Erittäin vähän aineistossa oli episodeja, joissa vanhempi esitti kysymyksen tai neuvon työntekijälle. Neuvottelussa 1 huomiota kiinnittää se, että vanhempi osallistui siinä hyvin vähän oma-aloitteisesti neuvottelun kulkuun: kommentoi, teki aloitteita ja esitti kysymyksiä tai neuvoja, vain yhteensä 12 % episodeista. Muissa neuvotteluissa oli vähintään neljännes (28 – 54 %) episodeja, joissa vanhempi osallistui oma-aloitteisesti keskusteluun. Määrällisestä jakaumasta voi havaita, että eri neuvotteluiden välillä oli ilmeisiä eroja siinä, miten vanhemmat osallistuivat keskustelun kulkuun.

TAULUKKO 3 Episodien jakautuminen osallistumisen tavan mukaan eri neuvotteluissa

<i>OSALLISTUMISEN TAPA</i>	<i>NEUV. 1</i>	<i>NEUV. 2</i>	<i>NEUV. 3</i>	<i>NEUV. 4</i>	<i>NEUV. 5</i>	<i>NEUV. 6</i>
Vaikeneminen	66 %	55 %	18 %	57 %	49 %	39 %
Vastaus	22 %	7 %	30 %	15 %	21 %	7 %
Kommentti	3 %	14 %	26 %	21 %	20 %	31 %
Aloite	8 %	15 %	26 %	6 %	9 %	20 %
Kysymys/neuvo	1 %	9 %	0 %	1 %	1 %	3 %

Seuraavassa esitellään osallistumisen tavat, ja havainnollistetaan niitä aineistonäytteillä. Näytteissä esiintyvät nimet ovat keksittyjä. Näytteissä on käytetty kirjainta V tarkoittamaan vanhempaa, P tarkoittamaan varhaiskasvatuksen työntekijää ja T tarkoittamaan terveydenhuollon työntekijää. Käyttämäni litterointimerkit on esitetty liitteessä 1.

Vaikeneminen

Aineiston vanhempien tavallisin tapa osallistua verkostoneuvotteluissa oli vaikeneminen. Tyypillisesti tässä oli kyse tilanteesta, jossa työntekijät keskustelivat keskenään. Aineiston kaikista episodeista tällaisia oli kolmannes (32 %, 350). Vanhempien vaietessa työntekijät kuvailivat havaintojaan tai tutkimustuloksiaan lapsesta, pohtivat kuntoutuksen tavoitteita ja keinoja tai lapsen kouluunlähtöä, keskustelivat päiväkodin käytänteistä tai olosuhteista, ohjasivat toista työntekijää, ottivat kantaa lapsen diagnoosiin, ennusteeseen, lapselle järjestettävään tukeen tai

kuntoutukseen tai suunnittelivat neuvottelun käytäntöjä. Aineisto-ote 1 on esimerkki episodista, jossa kolme varhaiskasvatuksen ja kaksi terveydenhuollon työntekijää keskustelee keskenään vanhemman vaietessa.

OTE 1 Se oli niin hyvä kun se sano että mä en enää jaksa (neuvottelu 2, rivit 283–294)

283 P1: mut sit se oli niin hyvä kun se sano että et mä en enää jaksa
 284 T1: mm
 285 P1: et se sen osas niinku ilmasta [siinä]
 286 P2: [ja se] on [hyvä] et Paavo on ruvennu niinku sanomaan
 287 T2: [niin]
 288 P2: nim- niinku nimeämään sitä oloonsa et mä en jaksa tai mä en [tykkää] tai että ei tuu
 289 P3: [kyllä]
 290 P2: se- enää semmosta niinku semmosta kauheen voimakasta semmosta purkausta ettei
 291 tiä mistä se johtuu vaan nyt osaa jo sanoo et en mää tykkää tästä (.) tai tää on tosi
 292 tylsää tai miks sää miks sää teit [noin] tai (.)⁰siitä me ollaan aina sanottu että hyvä
 293 T2: [mm]
 294 P2: kun sää sanot⁰

Kaksi varhaiskasvatuksen työntekijää kuvailee otteessa myönteiseen sävyyn, että lapsi on oppinut ilmaisemaan sanoilla tunteita, jotka aiemmin aiheuttivat ”*purkauksen*”. Kaksi terveydenhuollon työntekijää antaa heille minimipalautteita (rivit 284 ja 287) ilmaisten näin kuuntelevansa. Kolmas varhaiskasvatuksen työntekijä rivillä 289 ilmaisee yhtyvänsä muiden näkemykseen lapsen taidosta. Vanhemmat eivät anna edes minimipalautteita. Tämä episodi on osa pidempää jaksoa, jossa varhaiskasvatuksen työntekijät kertovat havaintojaan lapsesta. Tämän otteen jälkeen keskustelu jatkuu useiden episodien ajan niin, että vanhemmat eivät kommentoi edelleenkaan edes minimipalautteilla. Vanhempien nonverbaalia osallistumista ei voi arvioida ääninauhalta. Itse tutkimustilanteissa ollessani havaintoni oli, että kun vanhemmat vaikenivat, he eivät yleensä myöskään muulla tavoin ilmaisseet osallistumisestaan, vaan pysyttelivät ikään kuin tarkkailijoina tilanteessa.

Kiinnostavaa on, että työntekijät tuottavat minimipalautteilla keskinäistä samanmielisyyttä ja sen myötä yhteisyyttä, mutta eivät vanhemmat. Tämä toistuva vanhempien minimipalautteiden puuttuminen työntekijöiden keskustellessa näkyi koko aineistossa. Tämän voisi tulkita tarkoittavan, että vanhemmat eivät yleensä liittyneet työntekijöiden muodostamaan ryhmään, vaan vaikenemisellaan osoittivat erillisyytensä muista läsnäolijoista, kuuntelivat työntekijöiden keskustelua ikään kuin ulkopuolisina (vrt. Seppänen, 1995).

Vastaus

Episodeja, joissa vanhemmat vastasivat työntekijän heille henkilökohtaisesti esittämään kysymykseen, neuvoon tai kommenttiin, ei ollut aineistossa kovin paljoa, 16 % (126) kaikista episodeista. Tämä tarkoittaa, että työntekijät eivät kovin usein osoittaneet sanojaan henkilökohtaisesti vanhemmille. Vanhemmat kyllä vastasivat aina heille esitettyihin kysymyksiin, mikä on vuorovaikutuksessa odotuksen mukaista (Hutchby & Wooffitt, 2008), ja vastasivat lähes aina myös muuhun työntekijöiden heille osoittamaan puheeseen. Vanhemmille esitetyt kysymykset koskivat tavallisimmin lapsen kehitys- ja hoitohistoriaa, hänen käyttäytymistään kotona, persoonallisuuttaan ja vanhempien mielipiteitä työntekijöiden havainnoista, tutkimustuloksista ja toimintasuunnitelmista. Kysymyksiin vanhemmat vastasivat vaihtelevasti: joskus hyvin lyhyesti ja välttelyyn viittaavilla varovaisilla sanavalinnoilla, toisinaan pitkällä selostuksilla tai joskus hyvin suoraan ja ytimekkäästi.

Vanhemmille esitettyjen kysymysten määrä ei näyttänyt liittyvän vanhempien oma-aloitteisen osallistumisen määrään. Vanhemmalle esitettyjä kysymyksiä oli keskimääräistä enemmän yhtäältä neuvottelussa, jossa vanhemman pääasiallinen osallistumistapa oli vaikeneminen (neuvottelu 1), mutta toisaalta myös neuvottelussa, jossa vanhempi teki runsaasti keskustelun aloitteita (neuvottelu 3). Kysymyksiä saatetaan esittää vanhemmalle enemmän, jos hän on vaitonainen yrittäen kannustaa häntä osallistumaan, mutta runsaat kysymykset vanhemmalle voivat olla myös osa neuvottelussa muodostunutta vastavuoroista vuorovaikutustyyliä.

Puhuessaan vanhemmille työntekijät rohkaisivat heitä kertomaan ajatuksistaan, ehdottivat jotakin ratkaisua lapsen tai vanhemman avuksi, kuvasivat tukitoimien hyötyjä, toivat esiin uutta näkökulmaa lapsen tilanteeseen tai nostivat esiin lapsen vahvuuksia. Joskus työntekijän puhe vanhemmalle oli tunnustuksen antamista vanhemman ponnisteluille tai taidoille, joskus myötätunnon ilmaisua lapsen haastavuudesta. Tämänkaltaiseen työntekijöiden puheeseen vanhemmat vastasivat hyväksyvästi ja kertoivat omia, samansuuntaisia havaintojaan. Muutaman kerran aineistossa työntekijä antoi neuvoja vanhemmalle käytännön asioissa tai lapsen kasvatuksessa. Myös näihin neuvoihin vanhemmat suhtautuivat yleensä varovaisen hyväksyvästi vastaamalla ”joo” tai toistamalla työntekijän sanoja, mutta pari kertaa vanhempi ryhtyi puolustautumaan, että hän toimii jo annettujen ohjeiden mukaisesti.

Aineisto-otteessa 2 vanhempi kertoo lapsensa taidoista vastauksena varhaiskasvatuksen työntekijän hänelle tarjoamaan puheenvuoroon. Ote on kyseisen neuvottelun aivan alusta, jossa puheenjohtajana toiminut varhaiskasvatuksen työntekijä (P1) ensin pitää pitkähkön puheenvuoron. Siinä hän kuvaa neuvottelun tarkoitusta ja keskustelukäytäntöjä. Puheenvuoron aikana muut työntekijät ja toinen vanhemmista antavat minimipalautteita. Sitten puheenjohtaja siirtää puheenvuoron vanhemmille (rivi 21) viitaten ”kodin näkökulmaan”. Toinen vanhemmista (V1) ryhtyy kertomaan lapsen

taitojen kehityksestä eli vastauksellaan ilmaisee ymmärtäneensä, että vanhemmilta odotetaan puheenvuoroa. Hän ryhtyy kertomaan lapsen sanavaraston kehityksestä luultavimmin sen vuoksi, että varhaiskasvatuksen työntekijä on hetkeä aiemmin (rivit 4–5) maininnut neuvottelun aiheena olevan lapsen oppiminen ja oppimistaidot ja varhaiskasvatuksen työntekijä on nimenomaan kodin näkemyksiin liittyen esittänyt epäsuoran kysymyksen mahdollisesta lapsen taitojen lisääntymisestä (rivi 11). Vanhempi ei kuitenkaan ryhdy puhumaan kodin arjesta, vaikka siitäkin työntekijä on esittänyt epäsuoran kysymyksen (rivit 10–11). Myöskään otetta seuraavissa episodeissa vanhemmat eivät palaa kertomaan kodin arkeen liittyvistä asioista (aineistoa ei ole esitetty).

OTE 2 Alotellaan sieltä kodin näkökulmasta (neuvottelu 5, rivit 1–27)

-
- 1 P1: noniin elikkä (.) elikkä Niilon (.) OPS-palaveria ollaan silloin (.) syyskuun 24. päivä
 2 tehty päätös että siirretään tehostettuun tu[keen] ja (.) ja nyt sitte mietitään (0.5)
 3 V1: [joo]
 4 P1: mietitään tavoitteita tässä yhdessä että (0.5) miten tänä eskarivuonna sitte saahaan
 5 Niilon oppimista ja (0.5) oppimistaitoja (0.5) kehitettyä ja niitten kanssa (.) mennä
 6 eteenpäin ja mahdollisesti sitte jo vähän vähän veikkailla sitä tulevaa ja ja sitten
 7 koulua
 8 V1: 0joo⁰
 9 P1: koulua ajatellen (.) ja tota niin niin niin voijaan ihan käyvä näin että että mitä tässä nyt
 10 tästä nyt on muutama kuukaus kuitenkin ku on viimeksi (0.5) juteltu niin miten se (0.5)
 11 teijän arki kotona ja onko taitoja tullu ehkä lisää tai minkälaista näin ja sitte miten
 12 (0.5) päiväkodissa ja sitte käyvään käyvään tota niin terapeuttien (.) näkemykset
 13 sitten vielä ja ja psykologi sitten vielä ne
 14 T1: joo
 15 P1: myös omat ja järjestyksellä ei oo väliä se vaan aina et miten ite ollaan ((naurahdus))
 16 lähimpänä
 17 P2: mmm mmm
 18 P1: niin silleen ja täydennetään sitte toisiamme ja
 19 V1: joo
 20 P2: hyvä
 21 P1: ja ja näin (0.5) mutta alotellaan sieltä (.) kodin näkökulmasta
 22 V1: (.) niin (.) ööö (.) kyllä syksyn aikana on kehitystä tullu siis justiin tässä (.) pikkuhiljaa
 23 Niilo rupiaa oppimaan osan väreistä (.) et se sininen ja vihreä on se [joka] menee
 24 T2: [mmm]
 25 V1: sekasin mut on kumminkin niinku minusta edistystä tullu [väreissä]
 26 T2: [kyllä]
 27 V2: mmm
-

Vanhemman vastaus viittaa siihen, että hän katsoo lapsen oppimiseen liittyvän kehityksen olevan neuvottelukeskusteluun kuuluva asia kodin arjesta keskustelemisen sijasta. Rivillä 22 alkava vanhemman puheenvuoro alkaa epäröinnillä sisältäen useita

tauvoja ja epävarmuutta ilmaisevan äännähdyksen "ööö". Puheenvuorossaan hän korostaa voimakkaasti lapsen kehityksessä tapahtunutta edistystä aloittaen sanalla "kyllä" ja painottaen sanoja "kehitystä" ja "on ... edistystä".

Ensimmäinen puheenvuoro voi tarkoittaa vanhemmalle hyvin haasteellista tehtävää. Poiketen muista osallistujista vanhempi ei yleensä ole juuri valmistautunut puheenvuoroonsa, ja hänellä saattaa olla hyvin epäselvä käsitys siitä, mitä häneltä odotetaan. Tämän esimerkin vanhempi ratkaisi hämmentävän tilanteen pyrkimällä puhumaan lapsestaan samaan tapaan kuin varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon työntekijöillä on tapana puhua eli kertomalla lapsen taidoista, niiden puutteista ja niissä tapahtuneesta kehityksestä.

Kommentti

Episodeja, joissa vanhempi kommentoi työntekijöiden puhetta, oli koko aineistossa 20 % (151), mutta näistä kolmannes oli sellaisia, joissa vanhempi antoi vain minimipalautteen. Kommentoiminen oli vanhempien yleisin tapa osallistua oma-aloitteisesti keskustelun kulkuun. Vanhempien lausemuotoiset kommentit olivat tavallisimmin ilmauksia samanmielisyydestä työntekijän näkemysten kanssa, yksityiskohtien täydentämisestä tai kuvauksia omista samansuuntaisista havainnoista. Joskus vanhemmat saattoivat kommentillaan esittää tulkintoja lapsen käyttäytymisestä tai ratkaisun epäselvään asiaan. Vain neljä kertaa koko aineistossa vanhempi kommentoi esittämällä vastakkaisen mielipiteen työntekijän näkemykselle.

Aineisto-otteessa 3 on esitetty episodi, jossa vanhempi kommentoi varhaiskasvatuksen työntekijän toteamusta, että lapsen kehitys on edistynyt kovasti. Vanhempi ilmaisee olevansa asiasta samaa mieltä ja lähtee rivillä 152 kuvaamaan lapsen taitoja kirjainten tuntemisessa kertomalla havainnollistavan esimerkin hevostallilta. Kun aineiston vanhemmat esittivät oman näkemyksensä lapsen taidoista tai ominaisuuksista, he tyypillisesti kertoivat kuvailevan esimerkin perheen arjesta korostaen näin tapahtuneen autenttisuutta. Terveydenhuollon työntekijä antaa vanhemmalle minimipalautteita ja naurahtaa vanhemman kuvaukselle (rivit 154 ja 156) ilmaisten näin kiinnostustaan, ja vanhempi ryhtyy kertomaan lisää ajatuksistaan liittäen lapsen taitojen edistymisen kirjainten tuntemisessa siihen, että lapsella on mahdollisuus kotona "plärätä" magneettikirjaimia (rivit 155–159).

OTE 3 Tossaki eilen ku oltiin heppatallilla niin se tavaili siinä hevosten nimiä (neuvottelu 4, rivit 148-174)

148 P: ja mitä Eijakin ((päiväkodin työntekijä)) on kertonu niin niin monessa asiassa lida
 149 (.)⁰on menny hurjasti eteenpäin⁰
 150 V: on joo

- 151 T1: mmm
 152 V: kirjaimia se osaa tossaki eilen ku oltiin heppatallilla niin se tavaili siinä (.) hevosten
 153 nimiä
 154 T1: just [joo]
 155 V: [nimiä] ja numeroita se [osaa] mut se on ihan (.) mää ainakin uskon et yks yhteen
 156 T1: [joo] ((naurahtaa))
 157 V: on siinä kun meil on niitä jääkaapissa on niitä magneettia [ovi]magneettia niin niitä
 158 T1: [nii:n]
 159 V: plärää sitte siinä
 160 T1: no joo [niinpä]
 161 V: [siinä niin tuota]
 162 T2: [mut ne on jääny] mieleen sitte
 163 V: ne on jääny [miel]een täst oli sunkin [kanssa puhetta silloin että]
 164 T1: [niin]
 165 T2: [niin oli ja sitte se koko ajan] oli se mun
 166 V: joo
 167 T2: aakkos- aakkoset siinä mitkä näky [siinä] niin ne vei niinku lidan mielen[kiintoo]
 168 V: [kyllä] [kyllä]
 169 T1: mm (.) mutta hän on kiinnostunu [niistä] sellasista että et sitten niinku ne jääkin
 170 T2: [niin on]
 171 T1: mieleen
 172 V: mm
 173 T1: mm
 174 V: totta

Epäselväksi jää, mitä vanhempi aikoi sanoa keskeneräiseksi jääneessä lauseessaan "*mut se on ihan*". Sekunnin tauko vanhemman puheessa tämän jälkeen voi viitata epäröintiin. Sitten hän jatkaa pehmentäen lausettaan käyttämällä sanaa "*ainakin*" (rivi 155), jolla vanhempi ilmaisee huomioivansa sen, että työntekijät saattavat olla asiasta eri mieltä. Toinen terveydenhuollon työntekijä osoittaa ymmärtäneensä vanhemman selityksen viittaamalla kirjainten mieleen jäämiseen (rivi 162). Kuitenkin aloittaessaan kommenttinsa sanalla "*mut*" hän ilmaisee varauksensa selityksen paikkansapitävyyteen. Vanhempi vahvistaa työntekijän tekemän tulkinnan oikeellisuuden toistamalla hänen sanansa ja toteaa, että asiasta on aiemminkin puhuttu tämän työntekijän kanssa (rivi 163). Terveydenhuollon työntekijä jatkaa kertomalla vanhemman kanssa samansuuntaisista havainnoistaan lapsen kiinnostuksessa kirjaimiin. Käyttämällä ilmaisua "*koko ajan*" (rivi 165) ja "*ne veivät ... mielenkiintoo*" (rivi 167) työntekijä kuitenkin vihjaa, että tämä kiinnostus on ollut niin voimakasta, että se on häirinyt muihin asioihin keskittymistä. Vanhempi myöntää tietävänsä asian. Toinen terveydenhuollon työntekijä kommentoi korostaen lapsen kiinnostuksen myönteistä yhteyttä mieleen jäämiseen (rivi 169–171). Aloittaessaan "*mutta*"-sanalla hän tuottaa myönteisen tulkinnan lapsen kiinnostuksesta.

Tässä otteessa näkyy – kuten otteessa 2 – vanhemman halu tuoda esiin lapsen akateemiseen oppimiseen liittyviä taitoja, kun työntekijä viittaa edistymiseen. Vanhemman oletuksena ilmeisesti on, että juuri nämä ovat olennaisia tietoja kerrottavaksi työntekijöille. Vanhemman kommentti johtaa tässä otteessa vuoropuheluun työntekijöiden kanssa. Yleensä vanhemman lyhyisiin kommentteihin ei juuri reagoitu, mutta tilannekuvauksiin työntekijät kommentoivat ilmaisten kiinnostusta tai tehden lyhyitä tulkintoja. Useamman puheenvuoron sisältävää keskustelua syntyi vanhempien kommenttien pohjalta kuitenkin vain neljässä episodissa koko aineistossa. Vanhempien esittämiin pohdintoihin työntekijät eivät yleensä ottaneet kantaa, vaikka joskus ilmaisivat samanmielisyyttä. Vanhempien esittämään huolen tai väsymyksen kuvaukseen suhtauduttiin rauhoitellen tai kannustaen.

Aloite

Episodeja, joissa vanhemmat tekivät aloitteen ottamalla esiin uuden puheenaiheen, oli 16 % (120) kaikista episodeista. Vanhemman ottaessa puheeksi uuden asian jostain siihen viittaavasta oli lähes aina puhuttu aiemmin neuvottelun kuluessa, tavallisimmin juuri edellisessä episodissa ja työntekijöiden aloitteesta. Vanhemman aloite ei siis ollut irrallinen, neuvottelun kulusta riippumaton asia, vaan vahvasti kytköksissä siihen, mitä puheenaiheita työntekijät olivat neuvottelun kuluessa ottaneet esille. Vanhemmat vaikuttivat poimivan työntekijöiden puheesta itselleen merkityksellisiä asioita ja alkoivat puhua niistä, kun tarjoutui sopiva tilaisuus. Vanhempien tehdessä aloitteen, he lähes aina myös saivat puheenvuoron. Koko aineistossa vain neljä kertaa vanhempi keskeytettiin, ja silloin vanhempi hetken päästä teki uuden yrityksen samasta puheenaiheesta, mikä poikkeuksetta onnistui.

Aloitteissaan vanhemmat useimmiten täydensivät tai tarkensivat sitä, mitä työntekijät olivat hetkeä aiemmin puhuneet. Vanhemmat kertoivat lapsensa taidoista ja ongelmista, kuvasivat lapsen käyttäytymistä kotioloissa ja harrastuksissa, sisaruussuhteita, lapsen tuntemuksia, ajatuksia ja puheita. Vanhemmat kertoivat myös omista ponnisteluistaan lapsen hyväksi, haastavissa tilanteissa käyttämistään keinoista ja tunteistaan lasta kohtaan. Toisinaan vanhemmat etsivät selityksiä lapsen vaikeuksille ja kertoivat omista tai lapsen sisarusten samankaltaisista vaikeuksista. Joskus he pohtivat juuri käytyä keskustelua, kiittivät varhaiskasvatuksen toimintaa ja muutaman kerran ehdottivat ratkaisua johonkin varhaiskasvatuksen pulmatilanteeseen. Kritiikkiä vanhemmat eivät esittäneet edes epäsuorasti juuri lainkaan ammattilaisia kohtaan (vain neljässä episodissa) ja harvoin myöskään vastakkaisia havaintoja työntekijöiden havainnoille. Tyypillisesti vanhempien aloitteet olivat tarinan muodossa esitettyjä tilannekuvauksia siitä, miten tietty asia oli ilmennyt perheen arjessa. Usein tarinat esitettiin humoristisina, ja ne herättivät yhteistä hilpeyttä, millä oli huomattava merkitys neuvottelun ilmapiirin keventäjänä.

Joskus vanhempien aloitteista syntyi useampia puheenvuoroja sisältänyttä vuoropuhelua, mutta useimmiten työntekijät vain lyhyesti myötälivä vanhemmaa tai ilmaisivat samanmielisyyttä kertomalla omia samansuuntaisia havaintojaan tai tulkintojaan lapsesta. Melko usein työntekijät antoivat vain minimipalautteen vanhemman aloitteeseen, ja erityisesti näin tapahtui, jos vanhempi oli ottanut puheeksi hieman ristiriitaisen asian tai oli kertonut vastakkaisia havaintoja lapsesta kuin työntekijät. Näissä konfliktin riskin sisältävissä tilanteissa työntekijät saattoivat vaihtaa nopeasti puheenaihetta toiseen. Vanhempien ei ollut helppoa saada aikaan aitoa vuoropuhelua haluamistaan asioista.

Otteessa 4 on esimerkki vanhemman humoristisesti kuvaamasta tilanteesta perheen arjessa. Ennen otteen esittämää vuoropuhelua on useamman episodin ajan työntekijöiden aloitteesta keskusteltu lapsen taipumuksesta olla tunkeileva kontakteissaan muita ihmisiä kohtaan. Vanhempi ryhtyy kertomaan sosiaalisesti kiusallisesta tilanteesta ja yrityksistään rajoittaa lastaan (rivit 376–379). Asiasta on puhuttu kaiken aikaa myönteisen huvittuneena, ja samaa puhetapaa myös vanhempi käyttää kuvauksessaan. Kaikki työntekijät yhtyvät nauruun ja varhaiskasvatuksen työntekijä antaa minimipalautteita vanhemmalle nauraen.

OTE 4 Tässä kaupassa oli kerran silleen (neuvottelu 6, rivit 375-390)

375 V: tässä kaupassa oli kerran silleen että tuli tota kaverin isä tuli morjestaan siinä että terve
 376 että sä olet koko katraan kans täällä ni (0.5) Santeri tuli ja tökkäs sitä mahaan että MOI:I
 377 ((yhteistä naurua))
 378 V: se PHUM oikein niinku kunnolla se niinku (0.5) että Santeri ei noin noin ei saa tehä
 379 uudestaan sama kerran TUM mä että (0.5) nyt Santeri tuu tä:nne
 380 ((yhteistä naurua))
 381 P: £joo [joo]£
 382 V: [se] katto se mies että (0.5) mmm (0.5) joo (0.5) vilkkaita
 383 ((yhteistä naurua))
 384 V: joo mut se jäi niinku siihen
 385 P: £joo joo£
 386 V: koskaan nähnykkään miestä silleen että se (0.5) Santeri ei ollu se vaan tuli että mo:i
 387 ja tum mahaan silleen niinku tökkäs sillee voimakkaasti että [moi] mitäs sää
 388 P: [joo:] ((nauraa))
 389 P: joo
 390 V: ((nauraa)) (..) että aha

Asian esittäminen huvittavana ja yhteinen naureskelu sille kertoo tilanteen arkaluonteisuudesta (Alasuutari, 2010). Yhtyessään nauruun työntekijät osoittavat, etteivät he käsittele vanhemman puhetta ongelman kuvauksena. Samalla naureskelu tyrehdyttää mahdollisuudet pohtia asian merkitystä lapselle tai vanhemmille. Tämän

otteen jälkeen varhaiskasvatuksen työntekijä vaihtaa puheenaihetta. Lapsen ongelmallisesta käytöksestä on ilmeisen vaikea keskustella.

Kysymys/neuvo

Vanhemmat esittivät työntekijöille kysymyksen tai neuvon tässä aineistossa erittäin harvoin, vain 3 % episodeista (27). Nämä olivat lähes kaikki kysymyksiä. Tähän verrattuna työntekijöiden vanhemmille esittämiä kysymyksiä oli huomattavasti enemmän, 9 % episodeista. Neuvoja esitettiin molempiin suuntiin äärimmäisen harvoin, vain muutaman kerran koko aineistossa. Tämä viittaa siihen, että varhaiskasvatuksen verkostoneuvotteluissa vanhempien ei ole yleensä sopivaa esittää työntekijöille kysymyksiä tai neuvoja. Vanhemmat esittivät kysymyksiä työntekijöille useimmiten käytännön toimintatavoista ja toisinaan varmistaakseen, olivatko ymmärtäneet työntekijän puheenvuoron. Vanhempi saattoi käyttää kysymysmuotoa myös ottaakseen jonkin asian puheeksi tai tarkistaakseen päiväkodin olosuhteita tai yksityiskohtaa työntekijän kertomasta. Työntekijät vastasivat vanhempien kysymyksiin pääasiassa myönteisesti, vaikka joitakin poikkeuksia oli. Parissa tilanteessa työntekijät välttelivät vastaamista kysymykseen, ja muutaman kerran työntekijä puolustautui mahdollista kritiikkiä vastaan. Vanhempien työntekijöille esittämät neuvot oli muotoiltu ehdotuksiksi tai pyynnöiksi koskien käytänteitä tai lapsen kanssa toimimista varhaiskasvatuksessa. Työntekijät kuuntelivat näitä vanhempien ajatuksia näyttäen kiinnostuneilta, mutta vuoropuhelua työntekijöiden ja vanhempien kesken ei niistä syntynyt.

Otteessa 5 vanhempi esittää kysymyksen varhaiskasvatuksen työntekijälle ottaakseen puheeksi lapsen kiusaamisen. Asian esittäminen on vanhemmalle ilmeisen haastavaa, mikä näkyy voimakkaana ulos- ja sisäänhengityksinä useissa kohdissa (rivit 36, 38 ja 41). Lisäksi vanhemman puhe on epäröivää, mitä osoittavat aloituksen *"et se tota"* katkeaminen ja ilmaisu *"että en mä sitten tiiä että"* lauseen päättyessä sekä vuoronsisäiset tauot riveillä 40–41. Vanhempi kertoo asiaa lainaten lapsen sanoja eikä siis itse henkilökohtaisesti kritisoi varhaiskasvatusta. Lainaukset lapsen sanoista sisältävät kuitenkin tätä kritiikkiä (rivit 35 ja 40–41). Varhaiskasvatuksen työntekijän toteamus, ettei ole kuullut kiusaamisesta (rivi 37) näyttää ikään kuin myöntävän lapsen kertomuksen siitä, että *"aikuiset ei kuule"* oikeaksi, mutta käyttäessään toteamuksessaan voimakkaita ilmauksia *"kyllä"*, *"ikinä"* ja *"todellakaan"*, hän itse asiassa haastaa lapsen kertoman. Epäselväksi jää, mitä hän on aikeissa sanoa aloittaessaan painokkaasti jotain rivillä 39, kun vanhempi jatkaa omaa kuvaustaan.

OTE 5 Se haukkuu sitä kömpelöks koko ajan ja aikuiset ei kuule (neuvottelu 1, rivit 33-42)

-
- 33 V: onks teiän ryhmässä joku Pyry
 34 P: mmm
 35 V: (0.5) joo no sitä se sanoo et se haukkuu sitä kömpelöks koko ajan ja aikuiset ei kuule
 36 jhhh
 37 P: no en oo kyllä ikinä oo todellakaan kuullu
 38 V: hh niin
 39 P: [ja a:i-]
 40 V: [et se tota] (.) mä kysyinkin siltä et eksää käy aikuisille kerton @no ei ne kuuntele
 41 mua kuitenkin[kaan]@ (..) .hh että en mä sitten tiiä että
 42 P: [mhm]
-

Tämän otteen jälkeen muut työntekijät vaihtavat puheenaihetta ryhtyen pohtimaan lapsen kaverisuhteita ryhmässä ja useamman puheenvuoron jälkeen tässä otteessa oleva varhaiskasvatuksen työntekijä toteaa keskustelusta irrallisesti ja vaimeasti ”*no tän mää kyllä selvitän*” ikään kuin itselleen puhuen. Kiusaamisasiaan palataan keskustellen lyhyesti vasta aivan neuvottelun lopussa muiden työntekijöiden aloitteesta. Varhaiskasvatuksen työntekijän torjuvan reaktion vanhemman puheeseen voi ymmärtää työntekijän tulkintana varhaiskasvatukseen kohdistuvasta kritiikistä. Tästä seuraa hyvin jännitteinen tilanne ja vaikeus keskustella asiasta muiden työntekijöiden ja vanhemman kanssa.

Johtopäätökset

Vanhempien osallisuus neuvotteluissa

Tässä tutkimuksessa tunnistettiin ja kuvattiin erilaisia osallistumisen tapoja, joita vanhemmat käyttivät varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon yhteisissä verkostoneuvotteluissa. Näitä osallistumisen tapoja olivat vaikeneminen, vastaus, kommentti, aloite, kysymys ja neuvo. Vanhempien vaikeneminen työntekijöiden keskustellessa keskenään osoittautui vanhempien yleisimmäksi tavaksi osallistua verkostoneuvotteluun. Vanhemmat kuuntelivat ammattilaisten käymää keskustelua ikään kuin ulkopuolisina tarkkailijoina. Keskusteluun aktiivisesti osallistuessaan vanhemmat näyttivät tarttuvan itselleen merkityksellisiin, työntekijöiden esiin ottamiin puheenaiheisiin täydentäen tai tarkentaen niitä ja ilmaisten samanmielisyyttä työntekijöiden kanssa. Verkostoneuvottelujen kulku riippui korostuneesti työntekijöiden toiminnasta. Varsinaista dialogista vuorovaikutusta ei vanhempien puheenvuorojen johdosta neuvotteluissa juuri syntynyt. Myöskään uutta, yhdessä rakennettua käsitystä lapsesta ei näyttänyt keskusteluissa juuri muotoutuvan.

Tulokset ovat yhteneviä aiempien varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välisiä keskusteluja koskevien tutkimusten kanssa (Alasuutari, 2010; Karila, 2005). Vanhempien vaiteliaisuus verkostoneuvotteluissa saattaa olla sekä työntekijöiden että vanhempien odotusten mukaista käyttäytymistä. Verkostoneuvotteluissa, joissa päämääränä on laatia lapselle henkilökohtainen oppimissuunnitelma, saattaa tämä tehtävä saada työntekijät rajoittamaan keskustelua vanhempien esiin nostamista aiheista (vrt. Kettunen, 2001). Verkostoneuvottelu on osa vanhempien ja työntekijöiden välisen yhteistyön prosessia. Vanhempien verkostoneuvotteluun kohdistamia odotuksia muovaavat kokemukset siitä, miten aiempi yhteistyö ammattilaisten kanssa on sujunut (vrt. Tannen, 1993). Tässä tutkimuksessa vanhempien toimintaa näytti kehystävän oletus, että neuvottelussa keskeisellä sijalla ovat työntekijöiden asiantuntijuus ja lapsen akateemisten taitojen kehittyminen eikä niinkään vanhempien omat näkemykset ja lapsen mahdolliset muut kehitystarpeet.

Verkostoneuvotteluissa vanhempien vuorovaikutusta työntekijöiden kanssa leimasi varovaisuus ja pyrkimys välttää arkaluonteisia ja mahdollisesti kiistanalaisia aiheita. Neuvoja vanhemmat antoivat työntekijöille niin harvoin, että se kertonee siitä, miten vanhemman positioon verkostoneuvotteluissa ei juuri sisälly tiedollista asiantuntijuutta. Myös Alasuutarin (2010) ja Karilan (2005) tutkimuksissa on näkynyt vanhempien varovaisuus vuorovaikutuksessa varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa. Näissä tutkimuksissa vanhemmat ovat kuitenkin toisinaan neuvoneet työntekijöitä. Kyse on tällöin ollut tavanomaisesti kehittyneistä ja suhteellisen ongelmattomista lapsista. Moniammatillisissa verkostoneuvotteluissa keskustellaan sen sijaan lapsista, joilla on kehityksellisiä haasteita ja erityisiä tarpeita varhaiskasvatuksen ja kuntoutuksen suhteen. Ongelmakeskeisyytensä vuoksi verkostoneuvottelu voi saada vanhemmat erityisen varovaisiksi omien ajatustensa esittämisessä. Monimutkaisten lapsen kehitykseen ja psykologiaan liittyvien kysymysten ymmärtäminen ja henkilökohtaisen näkemyksen muodostaminen niistä voi myös tuntua vanhemmista liian vaikealta tehtävältä (vrt. Kettunen, 2001).

Myös työntekijöiden varovaisuus käsitellä arkaluonteisia aiheita näkyi tässä tutkimuksessa. Monien selvitysten mukaan (Nummenmaa & Karila, 2011) varhaiskasvatuksen ammattilaiset arastelevat ottaa keskusteluissa vanhempien kanssa esille asioita, joista voi seurata jonkinlainen konflikti. Voimavarakeskeisessä ajattelussa yhteistyön ei kuitenkaan oleteta olevan vain kitkatonta ja harmoniaan pyrkivää vuorovaikutusta, vaan siihen sisältyy neuvottelua, joka voi johtaa uuden tiedon, ymmärryksen tai käyttäytymisen syntymiseen (Kettunen, 2001). Vanhempien ja ammattilaisten välisen yhteistyön kehittämisen on tärkeä merkitys vanhempien voimaantumisen toimijoina lapsensa asioissa (Karila, 2005). Tämän aikaansaamiseksi on tärkeää verkostokeskusteluissa luoda vuorovaikutusta, jolle on ominaista

ei-tietämisen positio, toisen osapuolen ajatusten ja näkökulmien kuunteleminen ja kunnioittaminen sekä vahvuuksien tunnistaminen (Nummenmaa & Karila, 2011).

Varhaiskasvatulain (540/2018) tarkoitus ammattilaisten ja vanhempien välisestä yhteistyöstä toteutui näissä verkostoneuvotteluissa puutteellisesti. Institutionaalisissa tilanteissa keskustelun kulun kontrollointi kiinnittyy usein institutionaalsiin rooleihin, mutta tämä ei suinkaan tarkoita, ettei asiakas voisi mitenkään vaikuttaa keskustelun kulkuun (Ruusuvaori, 2010). Vanhemmat vaikuttivat verkostoneuvottelujen etenemiseen tuomalla esiin omia näkemyksiään, nostamalla esiin puheenaiheita, esittämällä kysymyksiä ja neuvoja, mutta myös vaikenemalla. Ihmisryhmässä ei välttämättä eniten valtaa ole sillä, joka puhuu eniten; myös vaikenija voi dominoida tilannetta (Valtonen, 2005). Vaikeneminen kuitenkin kaventaa vanhemman vaikutusmahdollisuuksia.

Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen aineisto koostui kuudesta verkostoneuvottelusta. Tutkimuskohteena olivat verkostoneuvotteluissa tapahtuvat sosiaaliset käytännöt, vanhempien ja ammattilaisten välinen vuorovaikutus, ei yksittäiset vanhemmat tai päiväkodit. Gobon (2007) mukaan muutama tutkittava tapaus voi riittää edustavaksi aineistoksi laadullisessa tutkimuksessa, mikäli tapaukset kuvastavat yhteiskunnassa laajalti vaikuttavaa ilmiötä ja väestö on suhteellisen homogeenistä tutkittavan asian suhteen. Vanhempien ja ammattilaisten kohtaamisista lapsen hoitoon, kehitykseen ja kasvatukseen liittyvissä asioissa on tullut lähes joka perheen arkea koko lapsen kehityksen ajan. Verkostoneuvotteluihin osallistuu vain osa lasten vanhemmista, mutta tukea tarvitsevien lasten vanhemmille neuvottelut ovat tavanomaisia tilanteita. Myös useimmille varhaiskasvatuksessa ja terveydenhuollon perhepalveluissa toimiville ammattilaisille kyse on keskeisestä työn osa-alueesta.

Laadullisessa tutkimuksessa validiteetilla on suurempi merkitys kuin reliabiliteetilla. Aineiston analyysin perusteella tehtyjen tulkintojen validiteetti on kuitenkin yhteydessä siihen, miten tulkintoihin on päädytty eli käytettyjen menetelmien luotettavuuteen. (Hammersley, 2012; Mason, 2002). Laadullisessa tutkimuksessa on erityisesti varottava tutkijan subjektiivisten ennakoasenteiden vaikutusta tehtyihin tulkintoihin (Mabry, 2012). Tämän tutkimuksen validiteetin arvioimiseksi tutkijan lähtökohdat ja kaikki tutkimusprosessin vaiheet on pyritty kuvaamaan mahdollisimman avoimesti ja tarkasti, ja tehdyt johtopäätökset perusteltu sekä esitetty niiden tueksi otteita aineistosta. Mahdolliset vaihtoehdot tulkintatavat on pyritty huomioimaan analyysissä. (Ks. mm. Leong & Austin, 2006; Rastas, 2005).

Se, mitä kussakin neuvottelussa keskusteltiin ja millaista vuorovaikutusta siinä esiintyi, on tilannesidonnaista. Vanhempien tapa jäsentää asemaansa ja osallistumismahdollisuuksiaan verkostoneuvotteluissa kertoo kuitenkin myös yleisemmällä tasolla olevista ilmiöistä (vrt. Metsämuuronen, 2009). Tutkimuksen tulosten voidaan ajatella heijastavan niitä lapsuuteen, kasvatukseen, vanhemmuuteen ja asiantuntijuuteen liittyviä kulttuurisia kehyksiä, joissa terveydenhuollon ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset tekevät yhteistyötä tukea tarvitsevien lasten vanhempien kanssa.

Aineiston vahvuutena on osallistuneiden vanhempien laaja kirjo iän, koulutustaustan ja parisuhteen muodon osalta. Isien ja äitien osuus jakautui tasaisesti. Vanhemmat olivat hyvin motivoituneita osallistumaan tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuneet työntekijät olivat useasta eri päiväkodista ja useiden eri ammattien edustajia, millä pyrittiin huomioimaan käytäntöjen tai puhetaiposten mahdollinen vaihtelu eri yksiköissä tai eri ammattia edustavien kesken. Tulosten siirrettävyyttä voi rajoittaa tutkimuksen toteutus vain yhdellä paikkakunnalla. Verkostoneuvottelujen toteuttamisessa saattaa olla alueellisia eroja.

Tämä tutkimus tuo esiin aiemmin tutkimatonta vuorovaikutuskäytäntöä keskeisestä perheisiin kohdistuvan työn osa-alueesta. Tutkimuksessa kuvataan niitä vuorovaikutuksellisia tekijöitä, jotka tuottavat ja uusintavat vanhempien asemaa verkostoyhteistyössä, ja se antaa välineitä työkäytäntöjen kehittämiseksi. Vanhempien asiantuntemuksen todellinen hyödyntäminen verkostoneuvotteluissa edellyttää työntekijöiltä aktiivista vanhempien osallisuuden tukemista ja niiden vuorovaikutuksellisten tekijöiden tunnistamista, jotka voivat edistää tai vaikeuttaa vanhempien osallisuuden toteutumista. Jatkotutkimuksissa voitaisiin selvittää, mikä työntekijöiden ja vanhempien toiminnassa edistää vastavuoroista dialogia neuvotteluissa. Kiinnostavaa olisi tarkastella sitä, missä määrin juuri aloitusepisodit määrittävät neuvottelun kulkua. Myös työntekijöiden näkökulmaa verkostoneuvotteluissa olisi tarpeen tutkia.

Tämä artikkeli perustuu Jyväskylän yliopistossa tekemääni lisensiaatintutkimukseen Vanhemmat verkostoneuvottelussa.

Lähteet

- Alasuutari, M. (2007). Kumppanuus ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. *Psykologia*, 6, 422–434.
- Alasuutari, M. (2010). *Suunniteltu lapsuus*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uudistettu painos). Tampere: Vastapaino.

- Amery, J. (2000). Interprofessional working in health action zones: How can this be fostered and sustained? *Journal of Interprofessional Care*, 14(1), 27–30.
- Antaki, C. (2008). Discourse analysis and conversation analysis. Teoksessa P. Alasuutari, L. Bickman & J. Brannen (toim.) *The SAGE Handbook of social research method*. (s. 431–446). DOI: <https://dx-doi-org.libproxy.tuni.fi/10.4135/9781446212165.n25>
- Autio, P. (2006). Dialogisuus ja vallankäyttö hoitokokouksessa. *Psykologia*, 3, 196–204.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Doubleday.
- Burr, V. (2015). Social constructionism. Teoksessa Wright, J.D. (toim.) *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*. 2. painos (s. 222–227). Amsterdam: New York, Elsevier.
- Drew, P. & Heritage, J. (1992). Analyzing talk at work: An introduction. Teoksessa P. Drew & J. Heritage (toim.) *Talk at work. Interaction in institutional settings* (s. 3–65). Cambridge: Cambridge University Press.
- Epstein, J. & Sanders, M. (2000). Connecting home, school, and community: New directions for social research. Teoksessa M. Hallinan (toim.), *Handbook of sociology of education* (s. 285–306). New York: Plenum.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2014). Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:1. (3. muutettu painos). Helsinki: Opetushallitus.
- Fish, W. (2006). Perceptions of parents of students with autism towards the IEP meeting: A case study of one family support group chapter. *Education*, 127 (1), 56–68.
- Gobo, G. (2007). Sampling, representativeness and generalizability. Teoksessa C. Seale, G. Gobo & J.F. Gubrium (toim.) *Qualitative Research Practice* (s. 405–534). SAGE Publications.
- Hammersley, M. (2012). Assessing validity in social research. Teoksessa P. Alasuutari, L. Bickman & J. Brannen (toim.) *The SAGE Handbook of social research method*. (s. 42–53). DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781848608429>.
- Harré, R. & Langenhove, L.V. (1991) Varieties of positioning. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 21 (4), 393–407.
- HTK-ohje (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta [viitattu 17.3.2019]. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Hutchby, I. & Wooffitt, R. (2008). *Conversation analysis*. (2. painos). Cambridge: Polity Press.
- Huttunen, S. (2017). *Vanhemmat verkostoneuvottelussa. Tutkimus vanhempien osallisuudesta varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon verkostoneuvotteluissa*. Psykologian lisensiaatin tutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Jensen-McNiff, B. (2012) *If the goal is collaboration: Toward more satisfactory inclusion of parents in the individual education plan meetings*. A Dissertation. Educational Studies. 3521951. The University of Nebraska. Lincoln.
- Johnson, J., Avenarius, C., & Weatherford, J. (2006). The Active participant-observer: Applying social role analysis to participant observation. *Field Methods*, 18(2), 111–134.
- Karila, K. (2005). Vanhempien ja päivähoiton henkilöstön keskustelut kasvatuskumppanuuden areenoina. *Kasvatus*, 4, 285–298.

- Karila, K. (2006). Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.), *Kasvatusvuorovaikutus* (s. 91–108) Tampere: Vastapaino.
- Kettunen, T. (2001). *Neuvontakeskustelu. Tutkimus potilaan osallistumisesta ja sen tukemisesta sairaalan terveysneuvonnassa*. Väitöskirja. Studies in Sport, Physical Education and Health. 75/2001. Jyväskylän yliopisto.
- Leong, F.T.L. & Austin, J.T. (2006). *The Psychology research handbook. A Guide for graduate students and research assistants*. (2. painos). Thousand Oaks, California: Sage Publications Ltd
- Leskinen, M. (1999). Lapsen kehityksen tukeminen yhteistyössä vanhempien kanssa. Teoksessa T. Ahonen & T. Aro (toim.), *Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena*. (s. 24–38). Juva: WSOY.
- Mabry, L. (2012). Case study in social research. Teoksessa P. Alasuutari, L. Bickman; & J. Brannen (toim.) *The SAGE Handbook of social research method*. (s. 214V227). DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781848608429>.
- Mason, J. (2002) *Qualitative researching*. (2. painos). London: Sage Publications Ltd.
- Metsämuuronen, J. (2009). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Tutkijalaitos* (4. laitos, 1. painos). Jyväskylä: Gummerus.
- Määttä, P. (1999). *Perhe asiantuntijana*. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä : Atena.
- Mönkkönen, K. (2002). *Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa*. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja, Sarja E, Yhteiskuntatieteet 94. Kuopion yliopisto.
- Nikander, P. (1997). Diskursiivinen käänne (sosiaali)psykologiassa. *Psykologia*, 32, 404–414.
- Nummenmaa, A. R. & Karila, K. (2011). *Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: WSOY.
- Nuolijärvi, P. (1990). Keskusteluntutkimus. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta* (s. 114–141). Helsinki: Gaudeamus.
- Pekkarinen, E., Vehkalahti, K., & Myllyniemi, S. (toim.) (2012). *Lapset ja nuoret instituutioiden kehitysissä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion nuorisoasian neuvottelukunta.
- Potter, J., Edwards, D., & Wetherell, M. (1993). A Model of discourse in action: Identity-mind-reality. *The American Behavioral Scientist*, 36(3), 383–401.
- Rastas, A. (2005). Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 78–102). Tampere: Vastapaino.
- Rock, M. (2000). Parents as equal partners. Balancing the scales in IEP development. *Teaching Exceptional Children*. 32(6), 30–37.
- Ruusuvuori, J. (2010). Vuorovaikutus ja valta haastattelussa – keskustelunanalyttinen näkökulma. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi* (s. 269–299). Tampere: Vastapaino.

- Ruusuvuori, J., Nikander, P., & Hyvärinen, M. (toim.) (2010). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Seikkula, J. & Arnkil, T.E. (2009). *Dialoginen verkostotyö*. Helsinki: Tammi.
- Seppänen, E.-L. (1995). Osallistumiskehikko. Teoksessa L. Tainio (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet* (s. 156–176). Tampere: Vastapaino.
- Tannen, D. (1993). What's in a frame? Surface evidence for underlying expectations. Teoksessa D. Tannen (toim.) *Framing in discourse* (s. 14–56). New York: Oxford University Press.
- Valtonen, A. (2005). Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 231–241). Tampere: Vastapaino.
- Varhaiskasvatustilanne. (540/2018).
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (2016). Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus.

Liite

Litterointimerkit

V	=	vanhempi, haastateltava
P	=	varhaiskasvatuksen työntekijä
T	=	terveydenhuollon työntekijä
H	=	haastattelija
(.)		vähintään sekunnin tauko
(..)		vähintään kahden sekunnin tauko
(...)		vähintään kolmen sekunnin tauko
(5)		tauon pituus sekunneissa
[]		päällekkäispuhunnan alkamis- ja päättymiskohta
?		nouseva intonaatio
ja:		äänteen venytys
lii-		sana jää kesken (yhdyksiiviiva sanan lopussa)
liian		painotus (alleviivaus)
°liian°		hiljaista puhetta
> <		nopeammin puhuttu jakso
LIIAN		äänen voimistuminen
.hh		sisäänhengitys
hh		uloshengitys
£ £		hymyilevällä äänellä sanottu jakso
@		äänensävyn muutos, esim. toisen puhetta referoidessa
(())		kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.